

TRES CARTES DEL PARE VILLANUEVA AL BISBE VEYAN I AL CANONGE RIPOLL

RAMON ORDEIG I MATA
Arxiu Episcopal de Vic

Three letters from Father Villanueva to Bishop Veyan and Canon Ripoll

El 9 de gener de 1816 el pare Jaume Villanueva adreçà una carta a Francesc de Veyan, bisbe de Vic, i una altra a Jaume Ripoll, canonge de la mateixa seu i historiador, sense saber que el bisbe havia mort el 30 de desembre de 1815. Sabuda la notícia pel canonge, li tornà a escriure el 20 de gener de 1816. Aquí es publiquen i comenten les tres cartes, conservades a l'Arxiu Capitular de Vic, interessants per les dades que aporten sobre els tres personatges, les relacions entre ells i algunes notícies histogràfiques.

Paraules clau: Cartes, Jaume Villanueva, Francesc de Veyan, Jaume Ripoll.

On the 9th of January 1816 Father Jaume Villanueva wrote a letter to Francesc de Veyan, Bishop of Vic, and another to Jaume Ripoll, historian and Canon of the same see, unaware that the bishop had died on the 30th of December 1815. Having been informed of the news by the Canon, he wrote to him again on the 20th of January 1816. We publish and comment on the three letters, conserved in the Chapter Archive of Vic, of interest for the data they provide about the three figures, the relationships between them and some historical information.

Keywords: Jaume Villanueva, Francesc de Veyan, Jaume Ripoll.

Els anys 1916-1918 l'arxiver Segimon Cunill i Fontfreda¹ edità setze cartes inèdites del pare dominic Jaume Villanueva i Astengo (Xàtiva, 1765 – Londres, 1824),² el cèlebre autor del *Viage literario a las Iglesias de España*,³ adreçades al bisbe Francesc de Veyan i Mola (Tamarit de Llitera, 1734 – Vic, 1815).⁴ Es tracta de setze cartes de l'Arxiu Episcopal de Vic datades entre el 24 de febrer de 1806 i el 20 de gener de 1814.⁵ No inclogué en el recull una darrera carta, escrita per Villanueva el 9 de gener de 1816, perquè no es troba en l'esmentat arxiu, sinó entre els papers del canonge Jaume Ripoll i Vilamajor (Preixana, 1775 – Vic,

1. FONT, Ignàsia. «Segimon Cunill i Fontfreda (1886-1930): notícia bio-bibliogràfica». *Ausa* [Vic], vol. XII, núm. 117 (1986), p. 125-130.

2. BAS, Nicolás. «Villanueva i Astengo, Jaume». A: SIMON, A. (dir.). *Diccionari d'historiografia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 1200-1201.

3. VILLANUEVA, Jaume. *Viage literario a las Iglesias de España*. Madrid: 1803-1806 (toms 1-5); València: 1821 (toms 6-10); Madrid: 1850-1852 (toms 11-22).

4. GIRBAU, Valentí. *Església i societat a la Catalunya central. El bisbat de Vic a l'època del bisbe Veyan (1784-1815)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Editorial Herder, 1996. PLADEVALL I ARUMÍ, Antoni. *La il·lustració a Vic. Les aportacions de Francesc de Veyan i Mola i Lucilà Gallissà i Costa*. Cabrera de Mar: Galerada, 2000.

5. CUNILL, Segimon. «Cartes inèdites del P. Villanueva». *Butlletí del Centre Excursionista de Vich* [Vic], vol. II (1915-1917), p. 101-106, 126-128, 131-134, 188-190, 200-202; vol. III (1918-1920), p. 6-8.

1843),⁶ guardats en l'altre gran arxiu eclesiàstic vigatà, l'Arxiu Capitular de Vic, en l'anomenada Col·lecció Ripoll.⁷ La carta anà a parar a les mans del canonge Ripoll perquè el bisbe Veyan havia mort el 30 de desembre de 1815 i el canonge, que havia rebut també una carta del pare Villanueva datada el mateix dia 9 de gener de 1806, s'encarregà de comunicar-ho al dominic valencià. Aquest escriví de nou al canonge Ripoll el 20 de gener de 1816 acusant recepció de la notícia de la defunció episcopal.

Val la pena, doncs, de completar el recull de cartes que edità Cunill fa gairebé cent anys amb l'edició de la carta que Villanueva adreçà al bisbe Veyan el gener de 1816 i, a manera de complement, de les dues cartes que envià el mateix mes al canonge Ripoll. L'edició dels textos de les cartes anirà acompanyada, naturalment, del comentari pertinent.

Primera part

TEXTOS DE LES CARTES

Les cartes transcrits a continuació es troben en el volum 29 de la Col·lecció Ripoll de l'Arxiu Capitular de Vic. Els folis corresponents els indico entre claudàtors dins els textos, en els quals van en cursiva els mots que en els originals apareixen subratllats i alguns altres que corresponen a noms llatins. També indico entre claudàtors la rúbrica que acompanya les firmes i algunes altres dades afegides per a la millor comprensió dels textos.

1

València, 9 gener 1816

Al bisbe Francesc Veyan

[f. 77] Ilustrísimo Señor.

Muy Señor mío y de mi mayor veneración: ruego a V. S. I. que atribuya mi silencio a cualquier cosa, con tal que no sea a falta de memoria ni de gratitud a los beneficios que de su mano tengo recibidos. Ninguna de las cosas que han pasado por mi desde que estube en Mallorca,⁸ han podido tanto que me hayan hecho olvidar de V. S. I. y de procurar noticias de su salud; sinó que no

6. ORDEIG, Ramon. «Ripoll i Vilamajor, Jaume». A: CORTS, R. (dir.). *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya – Editorial Claret, 1998-2001, volum III, p. 249.

7. La Col·lecció Ripoll és formada per manuscrits i impresos relligats en vuitanta-un volums de diverses mides, guardats en l'armari 59 de l'Arxiu Capitular de Vic. Sobre aquesta col·lecció, vegeu ANGLADA, Lluís; COMERMA, M. Dolors. *La Col·lecció Ripoll. Catàleg d'impresos i inventari de manuscrits*. Barcelona: Escola Universitària de Biblioteconomia i Documentació, 1979. Treball inèdit, del qual es pot consultar un exemplar a l'Arxiu Biblioteca Episcopal de Vic (T/19).

8. Villanueva dedicà els toms 21 i 22 del *Viage literario*, editats pòstumament a Madrid el 1851 i 1852, al viatge a Mallorca.

Retrat del bisbe Veyan en el saló de sínodes del Palau Episcopal.

me atrevía a amargar su corazón con melancolías, que es lo único que podía contar. Ahora, ya que no tengo nuevas alegres que poner en su noticia, / [f. 77v] he resuelto romper mi silencio, solo para manifestar a V. S. I. lo mucho que agradezco la buena memoria que conserva de mi y de mis cosas.

Yo me hallo hace 16 meses sirviendo este confesonario que con gran gozo mío me encargó la obediencia.⁹ Las horas que el oficio me dexa libres, las he empleado en algunas obrillas, tales como las *Memorias cronológicas de los Condes de Urgel*, que si no me engaña el amor de padre, son un tesoro.¹⁰ Mas viendo que estos trabajos y otros que quedan que ordenar sobre los materiales recogidos en mis viages, no tienen por ahora la felicidad de lucirlo en público, lo he dexado y encerrado todo; y me he dedicado a escribir un *Indice razonado y general de la /* [f. 78] *Historia de Mariana*, que tanta falta le hace: trabajo ímprobo, pero necesario para ocupar mi imaginación, y para ocurrir a mis necesidades con su producto.¹¹ Tengo ya concluído el Lib. XIX de dicha obra; y creo que dentro de 4 meses podré decir que lo está toda. Será el *Indice* un tomo fol. regular; el qual en muchas cosas ahorrará al lector el trabajo de acudir a la obra principal.

El tomo de esa Iglesia se está como los demás, sin poderlo imprimir por cuenta de ningún particular, porqué es del Gobierno, y sin que este tenga posibilidad para hacerlo, ni haya contestado quando le di cuenta del estado de mi comisión. Sepa V. S. I. esto en confianza, y también el dolor que me causa la desgracia que ha cabido a las Iglesias de esa Provincia en haber sido yo el encargado del Viage literario./

[f. 78v] La falta de amanuenses y la multitud de faenas que me rodean, me impide enviar hoy una sencilla justificación de mi inocencia sobre la calumnia con que me cargó la carta XXXI del *Filósofo Rancio*.¹² Pero irá luego que me sea posible porqué intereso mucho en que mi honor esté sin la menor quiebra en el concepto de V. S. I., que de tantas maneras me ha distinguido.

Por último ruego a V. S. I. que no se tome la molestia de contestarme de su mano. Me bastará ver su firma, y saber que tiene salud robusta, qual necesita esa Santa Iglesia, y deseamos sus amigos y favorecidos.

Dios guarde a V. S. I. muchos años.

Convento de religiosas de Sta Mª Magdalena de Valencia a 9 de Enero de 1816.

B. L. M. de V. S. I. su afectísimo y muy obligado capellán

Fr. Jayme Villanueva [rúbrica].

Ilmo. Sor. D. Francisco de Veyan, obispo de la Sta Igl^a de Vique.

9. Era confessor del convent de les Magdalenes de València, com consta al capdavall de la carta.

10. VILLANUEVA, Jaume. *Memorias cronológicas de los Condes de Urgel*. Balaguer: Arts Gràfiques Romeu, 1976.

11. Obra que no trobo citada en les bibliografies de Villanueva.

12. ALVARADO, Francisco. *Cartas críticas que escribió el Rmo. padre maestro Fr. Francisco Alvarado, del orden de Predicadores, ó sea el Filósofo Rancio*. Madrid: Impr. d'E. Aguado, 1824-1825, 5 vol.

2

València, 9 gener 1816

Al canonge Jaume Ripoll

I

[f. 79] Muy Señor mío y de todo mi respeto: he recibido su estimada de Vm. de 18 de Diciembre último, en la qual entre las muchas atenciones con que me honra, me hace un agravio en dudar de si conservo todavía amor a esa Sta. Iglesia y a sus antiguallas. Porqué es tan grande el que conservo, que él por si solo es uno de los torcedores que me han amargado en gran manera: viéndome imposibilitado de publicar esos tesoros, y de corresponder en esto poco a la franqueza literaria con que me trataron esos Señores. Algo más digo hoy sobre este particular al Ilmo. Sor. Obispo.

Supuesto pues mi grande afecto a esas antiguallas, y la memoria fresca que tengo de todos los Señores que aí traté y me honraron sobre mis méritos; y supuesto que para mi no hay mejor comidilla que la de esos monumentos antiguos, puede Vm. (y en ello me hará un favor singular) enviarme los que crea que puedan contribuir a perfeccionar lo escrito sobre esa Iglesia, señaladamente su precioso Episcopologio. Mas respeto del obispo Rodulfo, Radulfo o Ranulfo, ruego a Vm. que no se moleste en enviarme nada, como no sea documento donde expresamente sea llamado *obispo Ausonense*. Porqué no siendo así, según mi corto entender, debe excluirse del catálogo de los / [f. 79v] obispos de esa iglesia, como verá Vm. en los adjuntos apuntes de mi episcopologio; el qual tube el honor que examinase S. S. I., y sin duda creyó sólidas mis congeturas, quando excluyó también a dicho obispo del catálogo pintado.

En lo demás repito que tendré a singular merced que Vm. me escriba cada y quando quiera, mayormente si añade algo *ad acervum mercurii*, digo si se ha descubierto alguna cosa que yo no viese, o con que rectificar mis yerros. Así mismo desearía saber si viven los Señores Sala, Rocafiguera, Magnet y Pastoret, y el incomparable Mosén Domingo.¹³ Por otros muchos preguntaría; pero estos bastan para que Vm. vea si me acuerdo de esa Sta. Iglesia: a pesar de haber estado posteriormente en tantos y tan diferentes puntos.

Queda de Vm. atentísimo servidor y capellán

Q. S. M. B.

Fr. Jayme Villanueva [rúbrica].

Convento de Religiosas Magdalenas de Valencia a 9 de Enero de 1816.

S. D. Jayme Ripoll M. S. M. Vique.

13. Es refereix a l'ardiaca Josep Sala, als canonges Josep de Rocafiguera, Pere Magnet i Antoni Pastoret i a l'oficial de l'arxiu catedralici, Domènec Jaumar.

II

[f. 80v] *obispos Ausonenses*.

Jorge desde el año 914 hasta 947.

Wadamiro desde ...949 ...957.

RADULFO: *excluido del catálogo de los obispos Ausonenses*.

Después del obispo Wadamiro coloca el P. Flórez a Rodulfo como obispo de esta silla, fundándose en el privilegio con que el rey Lotario confirmó los bienes y posesiones del monasterio de Ripoll en el año 982; porqué en él entre las donaciones que hicieron a aquella casa los tres obispos precedentes se halla: *in valle Matamala alodem qui fuit Radulfi episcopi*. Lo mismo se repite en la confirmación que hizo el Papa Sergio IV (v. *Marca Hisp. append. CXXXI y CLXV*). De aquí infiere el citado es/[f. 81]critor que antes de este tiempo hubo en Ausona, de cuya diócesi es Ripoll, un obispo llamado Radulfo o Rodulfo, que no anda conocido en nuestros autores; cuya existencia fixa a mediados del siglo X, es a saber, en el espacio medio entre los obispos Wadamiro y Attón. Mas como entre estos prelados solo quede un mes de hueco, como se verá en su lugar (a), es preciso buscar otro nicho donde colocar a Rodulfo.

[Al marge] (a) El obispo Wadamiro murió a fines de Junio de 957: y en el Setiembre mediado ya estaba consagrado y exerciendo el sucesor Attón.

Tengo a mano algunas memorias auténticas y mucho más demostrativas de la existencia de este obispo que las que produjo el M. Flórez; y con ser así que se hallan en el archivo de esta Catedral, ellas mismas me sirven de guía para excluirle de esta silla. La 1ª es una escritura de venta hecha por *Scipion* y su muger *Rodesinda* a Rodulfo obispo de una viña en el condado de Berga *in appendicio de Borrassederes in villa que nominant Buvatella. Facta carta venditionis VIII kal. Junii anno XXII regnante Karulo rege filio / [f. 80] Leudivici*.¹⁴ La 2ª es de otra venta que hizo *Enneco abba atque levita* con la congregación de Sta. María de Ripoll, a *Miro* y *Wisamundo*, y a sus mugeres *Manuplena* y *Casta* de unas tierras *in castro S. Laurentii in villa de Filgairoles*, de las quales una lindaba *de meridie in terra de Rodulfo episcopo. Facta carta venditione XVII kal. Augusti anno XXIII regnante Karulo rege filio Ludovici*.¹⁵ La 3ª es de la misma especie con límites *in terra de Rodulfo episcopo. Kal. Nov. anno XXVIII regnante Karlulo rege filio Leudevici*.¹⁶

14. JUNYENT, Eduard. *Diplomatari de la catedral de Vic (segles IX-X)*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs – Arxiu Biblioteca Episcopal, 1980-1996, núm. 89, p. 82. El pergamí no es trovava a l'arxiu de la catedral de Vic, sinó al del monestir de Ripoll, com ha demostrat ROVIRA, Manuel. «Un bisbe d'Urgell del segle X: Radulf». *Urgellia* (La Seu d'Urgell), vol. III (1980), p. 179, ap. 6.

15. *Ibidem*, núm. 90, p. 82-83.

16. *Ibidem*, núm. 94, p. 86.

El rey Carlos, por cuyos años se calendan estas escrituras, no puede ser otro sinó el llamado *el Simple*, hijo de Ludovico Balbo; porqué ni después de él hubo otro Carlos hasta el siglo XIV, ni los que así se llamaron antes de él Reynaron tantos años como aquí se expresa, sinó es Carlo Magno, a cuyos tiempos sería locura hacer subir la memoria de este obispo. Así que estas escrituras de los años XXII, XXIII y XXVIII del rey Carlos per/[f. 81v]tenecen a los años 919, 920 y 921 de Cristo, tomando la época de este rey desde la muerte de Odón, o a dos años después según la cuenta que siguen otros. ¿Quién creará que en estos años fuese Radulfo obispo Ausonense, quando consta con evidencia y en el mismo P. M. Flórez se lee, que por ese tiempo era obispo de aquella Jorge, que ciertamente lo fué desde el 914 hasta el 947, según ya se manifestó? No se necesita más para excluir a Rodulfo de la serie de obispos Ausonenses.

[¿]A que Sede pues pertenecía este Prelado que así suena haciendo contratos en el territorio Ausonense? Este Rodulfo era el hijo del Conde de Barcelona Wifredo el Velloso, ofrecido por su padre al monasterio de Ripoll en el año 888, dándole en dote *in valle de Matamala ecclesias S. Mariae etc.*; el que en adelante fué obispo de Urgel desde 914 hasta después de 940. En este estado pudo dar a Ripoll el alodio de *Matamala*; y la celebridad de su nombre y la de su padre y hermanos pudo hacer que los notarios no necesitasen especificar su sede, y que para demarcar una heredad bastase que dixesen que lindaba *in terra de Rodulfo episcopo*: cosa que hicieron con algunos otros obispos.

En el viage a la Iglesia de Urgel se confirma todo lo dicho con nuevos argumentos.¹⁷

3

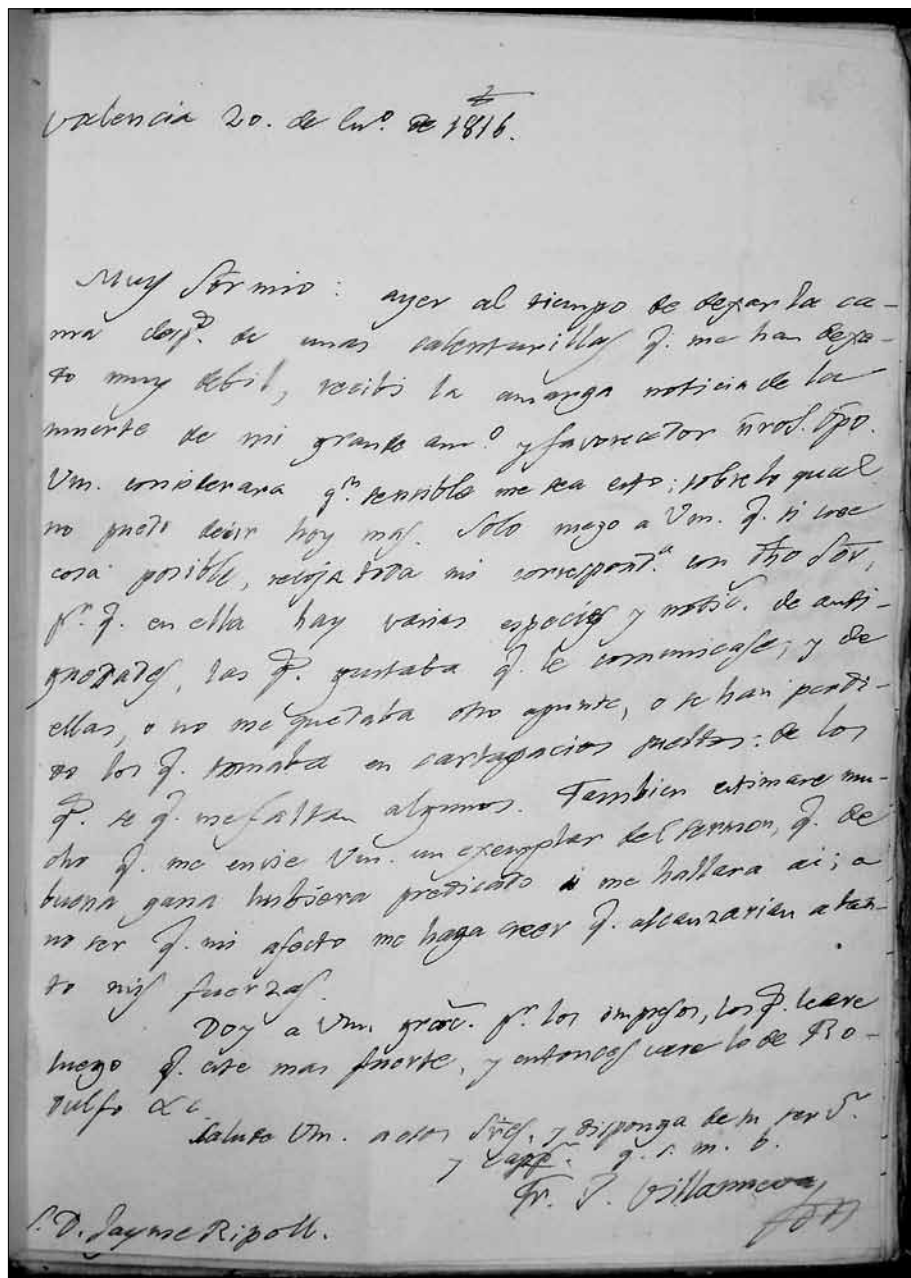
València, 20 gener 1816

Al canonge Jaume Ripoll

[f. 83] Valencia 20 de Enero de 1816.

Muy Señor mío: ayer al tiempo de dexar la cama después de unas calenturillas que me han dexado muy débil, recibí la amarga noticia de la muerte de mi grande amigo y favorecedor nuestro S. Obispo. Vm. considerará quan terrible me sea esto: sobre lo qual no puedo decir hoy más. Solo ruego a Vm. que si cree cosa posible, recoja toda mi correspondencia con dicho Señor porqué en ella hay varias especies y noticias de antigüedades, las que gustaba que le comunicase; y de ellas, o no me quedaba otro apunte, o se han perdido los que tomaba en cartapacios sueltos: de los que se que me faltan algunos. También estimaré mucho que me envíe

17. VILLANUEVA, *Viage literario...*, op. cit., tom 10, p. 96-100.

Carta del pare Villanueva al canonge Ripoll (20 gener 1816).

Vm. un exemplar del sermón que de buena gana hubiera predicado si me hallara así;¹⁸ a no ser que mi afecto me haga creer que alcanzarían a tanto mis fuerzas.

Doy a Vm. gracias por los impresos, los que leeré luego que esté más fuerte, y entonces veré lo de Rodulfo etc.

Salude Vm. a esos Señores, y disponga de su servidor y capellán q. s. m. b.

Fr. J. Villanueva [rúbrica].

S. D. Jayme Ripoll.

Segona part

COMENTARI

Les tres cartes transcrites ofereixen dades interessants sobre la biografia i la bibliografia del pare Villanueva, d'una banda, i sobre les relacions que mantingué amb el bisbe Veyan i els canonges de Vic, especialment amb el canonge Ripoll, de l'altra. Comentaré de passada, en parlar de la relació amb el canonge Ripoll, els seus «apuntes» referents a l'exclusió del bisbe Radulf de l'episcopologi vigatà.

I. DADES BIOBIBLIOGRÀFIQUES DE VILLANUEVA

Aquestes dades es troben principalment en la carta que adreçà al bisbe Veyan (Carta 1).

Una obra coneguda i una altra de desconeguda

Villanueva explicava a Veyan que havia aprofitat els setze mesos del seu retir forçat en el convent de les Magdalenes de València per escriure «algunas obrillas». Una de les «obrilas» fou la titulada *Memorias cronológicas de los Condes de Urgel*. Com que en la carta diu que «me hallo hace 16 meses» en l'esmentat convent, podria deduir-se que començà a redactar les *Memorias cronológicas* el setembre de 1814. Sabem, però, que ja hi treballava durant els mesos de juliol i agost d'aquell any. Ho deixà escrit en la introducció de l'obra: «Debo advertir que trabajé estas Memorias en los meses de julio y agosto del año 1814 para aliviar con este entretenimiento la pesadumbre de la persecución que se levantó contra mi familia por ser adicta a la constitución española, que entonces quedó abolida».¹⁹

18. Oración fúnebre, que en las solemnes exequias celebradas en el entierro del Ilmo. y Rmo. Sr. D. D. Francisco de Veyán y Mola, Obispo de Vich, del Consejo de S. M., en la Santa Iglesia Catedral de la misma Ciudad, en el día 1º de Enero de 1816 dixo el D. D. Alberto Osona presbítero, cura párroco de la Parroquial Iglesia de San Ginés de Taradell, en el mismo Obispado, y Familiar que había sido del Ilmo. Sr. Obispo difunto. Vic: Imprenta de Felip Tolosa, [1816].

19. VILLANUEVA, *Memorias cronológicas...*, op. cit., p. 30.

L'any 1823, en exiliar-se a Londres, Villanueva s'endugué el manuscrit de les *Memorias cronológicas*, el qual fou adquirit als germans de l'autor, després de la seva mort el novembre de 1824, per l'editor i polític liberal valencià Vicent Salvà (1786-1849), exiliat també a Londres, on obrí la Spanish and Classical Library.²⁰ L'obra aparegué en el catàleg de la llibreria publicat el 1829, citat en l'«Advertencia» que encapçala el tom 11 del *Viage literario*, editat a Madrid per la Real Academia de la Historia el 1850: «En el presente tomo cita este [el P. Villanueva] también sus Memorias sobre los Condes de Urgel, obra que miraba con particular cariño por encerrar muy curiosas investigaciones. No tiene la Academia la satisfacción de poderlas dar a la imprenta como era justo; pero tampoco la cabe el sentimiento de decir que hayan perecido en los trastornos y convulsiones políticas que amargaron los últimos días de su autor. Porqué aparecen en el catálogo de libros de D. Vicente Salvá, impreso en Londres en 1829, pág. 217, señalado con el núm. 4198; aunque muerto este en Paris en 5 de junio de 1849, no podemos actualmente señalar su paradero. Tampoco podemos señalar el de la Colección diplomática y el del Tratado de los ritos de la iglesia española, que el P. Villanueva cita en sus cartas repetidas veces, si llegó a componerlos, siendo lo más sensible que estos fueron los dos objetos que movieron a emprender este Viage literario».²¹

L'editor i llibreter Salvà és traslladà el 1830 a París, on fundà la Librería Hispano-Americana. No és estrany, doncs, que el manuscrit de les *Memorias cronológicas* fos adquirit per la Bibliothèque Nationale de France, en la qual consta com a manuscrit Espagnol 520. A la biblioteca parisenca fou relligat el 1893 per J. Canape, segons que consta en el lloc de les tapes. En la portada, sota el títol, hi ha la indicació següent: «Empezado a 18 de junio de 1814; concluido a 9 de septiembre». I al peu de la portada una referència: «R. C. 8791». Joaquim Miret i Sans, en un article publicat a Barcelona el 1910 per la Reial Acadèmia de Bones Lletres, descriví el manuscrit i restà importància al seu contingut, que considerà superat en molts punts per la historiografia posterior.²² Finalment el 1976 l'obra fou publicada gràcies a la transcripció de Cristian Cortès i a la revisió d'Eduardo Corredera.²³

Una altra de les «obril·las» escrites per Villanueva durant el seu sojorn en el convent de les Magdalenes fou un *Indice razonado y general de la Historia de Mariana*, és a dir, de l'obra titulada *Historiae de rebus Hispaniae libri XXX*, publicada a Toledo el 1592 pel jesuïta Juan de Mariana (Talavera de la Reina, 1536 – Toledo, 1624) i traduïda al castellà per ell mateix amb el títol *Historia general de España*, editada a Toledo el 1601 i reeditada a Madrid el 1608 i altres anys dels segles XVII i XVIII.²⁴ Villanueva, en el moment d'escriure la carta al bisbe Veyan,

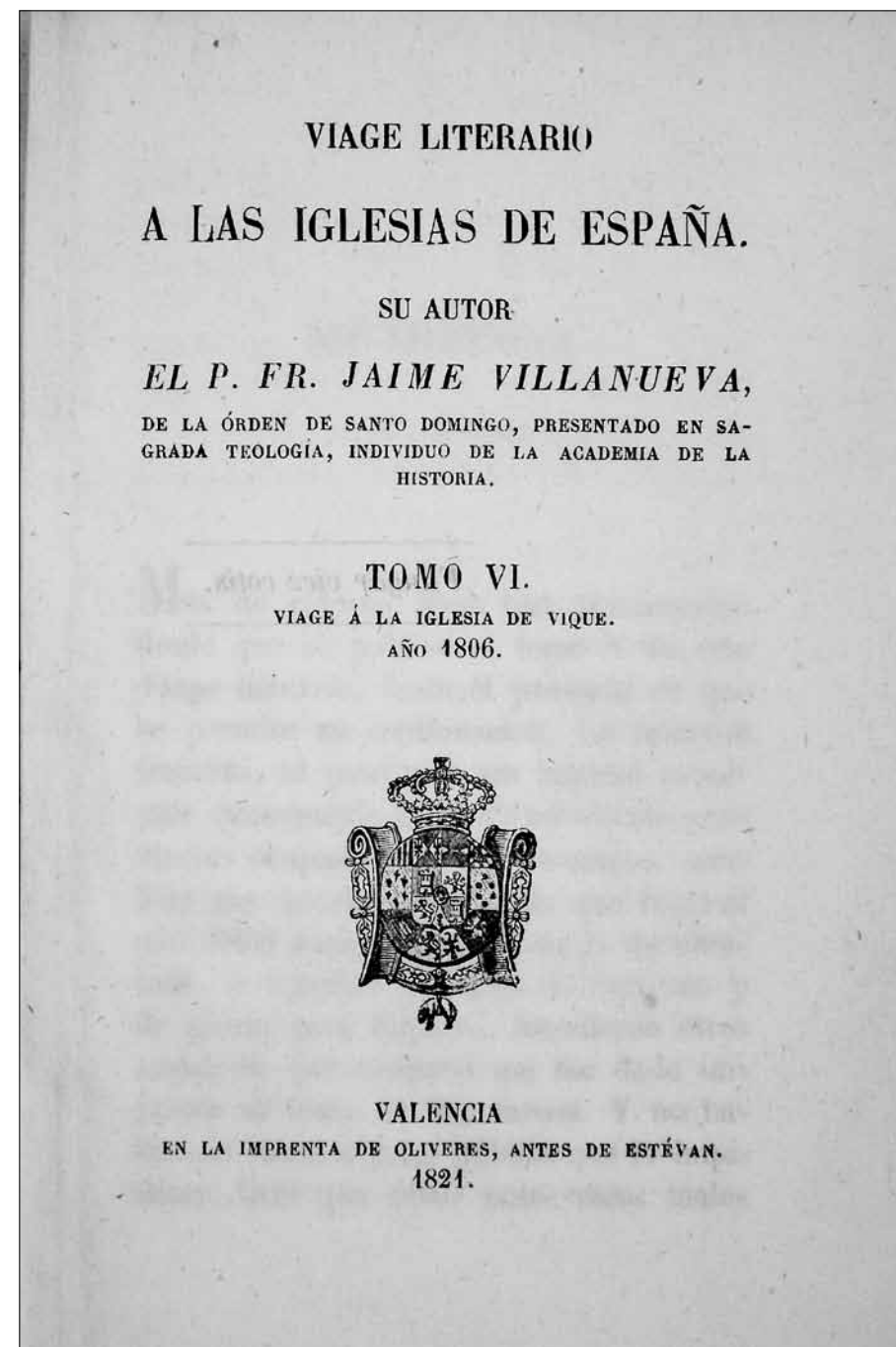
20. Sobre Salvà, vegeu GIL NOVALES, Alberto. *Diccionario biográfico del Trienio Liberal*. Madrid: El Museo Universal, 1991.

21. VILLANUEVA, *Viage literario...*, op. cit., tom 11, p. VIII-IX.

22. MIRET I SANS, Joaquim. «Les "Memorias cronológicas de los Condes de Urgel" per Don Jaume Villanueva». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* [Barcelona], vol. V (1909-1910), p. 415-427.

23. VILLANUEVA, *Memorias cronológicas...*, op. cit.

24. CRESPO LÓPEZ, Mario. *El padre Juan de Mariana. Aproximación a su vida y obra*. Biblioteca Virtual Ignacio Larramendi de Polígrafos (www.larramendi.es).

Portada del tom 6 del *Viage literario* del pare Villanueva.

tenia indexats els primers dinou llibres de l'obra. Aquest *Índice* no consta en les bibliografies de Villanueva, ni entre les seves obres publicades ni entre les que han romàs inèdites.²⁵ Cal concloure, doncs, que es tracta d'una obra desconeguda fins ara i que potser es troba manuscrita en alguna biblioteca.

Villanueva no digué res en la carta al bisbe Veyan d'una altra «*obrilla*» en què treballava per aquest temps. Es tracta de la traducció de l'*Itinéraire descriptif de l'Espagne* del comte Alexandre de Laborde, publicat a París el 1808. Villanueva acceptà de fer-ne una traducció lliure, però sense que hi constés el seu nom, ni tan sols al peu del pròleg, també redactat per ell. Se'n coneix l'autoria gràcies a les memòries de l'editor, Mariano de Cabrerizo. El llibre, titulat *Itinerario descriptivo de las provincias de España y de sus posesiones en el Mediterráneo... Traducción libre del que publicó en francés Mr. Alexandre Laborde en 1809*, es publicà a València el 1816. Segons Romà Seguí, que ha esbrinat aquest episodi clandestí de Villanueva, féu la traducció durant el seu retir en el convent de les Magdalenes.²⁶

La carta crítica del «Filósofo Rancio»

Villanueva es queixa en la carta escrita a Veyan de «*la calumnia con que me cargó la carta XXXI del Filósofo Rancio*», és a dir, del dominic Francisco Alvarado (1756-1814).²⁷ Aquest frare integrista havia publicat 47 cartes plenes d'ironia i de fuetades dialèctiques, firmades pel «Filósofo Rancio», entre l'agost de 1810 i el febrer de 1811, les quals foren editades pels seus amics Francisco Rodríguez de la Bárcena i Manuel Freyre de Castrillón, diputats del grup reaccionari de les Corts de Cadis.²⁸

El 1810 Jaume Villanueva s'havia traslladat a Cadis amb el seu germà Joaquim Llorenç, el qual pronuncià 173 discursos en les sessions parlamentàries de les Corts reunides allí. El pare Villanueva actuà fins al 1813 com a redactor del *Diario de Sesiones* de les Corts. L'arregliment d'ambdós germans amb els liberals els valgué l'enemistat dels absolutistes, durant el govern dels quals, després del retorn de Ferran VII, el 1814, Joaquim Llorenç Villanueva fou processat i condemnat al desterrament i Jaume Villanueva fou confinat al convent de les Magdalenes de València.²⁹

La carta XXXI del «filósofo Rancio» porta per títol *Continúan las reflexiones sobre la reforma que se intenta hacer de los regulares, y restablecimiento a sus*

25. Vegeu, per exemple, la *Bibliografía sobre Jaime y Joaquín Villanueva y el «Viaje literario a las Iglesias de España»*, seleccionada per Germán Ramírez Aledón, que es pot consultar per Internet a la Biblioteca Valenciana.

26. SEGUÍ, Romà. «D'un episodi clandestí de Jaume Villanueva i del primer projecte editorial de Mariano de Cabrerizo». *Métodos de Información* [València], vol. 7, núm. 37 (maig 2000), p. 27-36.

27. ALVARADO, *Cartas críticas...*, op. cit. Recull de les 47 cartes que, firmades pel «Filósofo Rancio», havien estat editades entre l'agost de 1810 i el febrer de 1811 (vols. 1 a 4) i de les 19 *Cartas aristotélicas* escrites entre el maig de 1786 i el novembre de 1787 (vol. 5).

28. HERRERA, Julio. *¡Serviles! El grupo reaccionario de las Cortes de Cádiz*. Cadis: Servicio de Publicaciones de Unicaja, 2007.

29. BAS, Nicolás. «Villanueva i Astengo, Joaquim Llorenç». A: SIMON, A. (dir.). *Diccionario d'història catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 1201-1203.

conventos. En la llarga postdata de la carta, fra Alvarado hi comenta la novetat que s'havia introduït en el regiment dels ordes religiosos a Espanya, tots els quals havien de ser governats per un vicari o general nacional, i escrivia, entre altres coses: «*Tuve después el honor de haber hospedado en mi convento al R. P. Pdo. Fr. Jayme Villanueva, que al presente y con no poco dolor mio, es el redactor del Diario de Cortes, y que entonces vino a Sevilla en seguimiento de la Central con su hermano. Como frailes que éramos el P. Pdo. y yo, y como de alguna representación entre nuestros frailes, hablamos varias veces de nuestras cosas, y señaladamente de las malas consecuencias que la citada novedad nos había traído. Referile la gestión que para su enmienda tenía yo hecha: quiso ver mi exposición; y como era igualmente interesado que yo, se la mostré: deseó sacar copia; y como esta copia podía servir para que en su provincia se tratase de hacer otra igual si convenía, no tuve dificultad en que la sacase. ¿Quién pues había de creer que una cosa intentada y hecha por mí para bien de mi religión, había de venir a citarse para no bien de la mia y de todas las otras? ¿Quién había de esperar que un papel entregado en confianza había de salir de texto en la concurrencia más respetable y solemne que tiene en el día nuestra España? Otras veces se llamaba esto un prevaricato. Yo no sé qué nombre tendrá ahora.*»³⁰

Així, doncs, Alvarado havia acusat Villanueva d'haver comès prevaricació. Per això, pensant que el bisbe Veyan hauria llegit la carta d'Alvarado, Villanueva li deia que li enviaria «*una sencilla justificación de mi inocencia sobre la calumnia con que me cargó la carta XXXI del Filósofo Rancio (...) luego que me sea posible porque intereso mucho en que mi honor esté sin la menor quiebra en el concepto de V. S. I., que de tantas maneras me ha distinguido*».

II. LES RELACIONS VIGATANES DE VILLANUEVA

Tant de la carta enviada per Villanueva al bisbe Veyan com de les dues cartes que adreçà al canonge Ripoll es dedueix una relació amistosa amb ells dos i també amb altres persones de Vic que esmenta.

La relació amb el bisbe Veyan i els canonges de Vic

El pare Villanueva, en el transcurs del seu viatge per Catalunya, treballà en els arxius de Vic des del novembre de 1805 fins al gener de 1806. El 23 de novembre de 1805 el Capítol concedí permís a Villanueva per consultar l'Arxiu Capítular: «*Nota: en la capella del 23 dels corrents se han presentat y llegit a V. S. los despaigns Reials que porta lo Rnt. P. F. Jaume Villanueva, Religió Dominico, peraquè se li franquejen los papers que tinga V. S. en son Arxiu, y conduhescan per la ilustració de la història Eclesiàstica, política y literària de España. En vista de ells ha resolt V. S. franquejarli tot lo que en dits despaigns se conté, y ha comissionat als Srs. Ardiaca y Arxiviers per dit effecte.*»³¹

30. *Carta XXXI del filósofo Rancio. Continúan las reflexiones sobre la reforma que se intenta hacer de los regulares, y restablecimiento a sus conventos*. Mallorca: oficina de F. Guasp, 1813 (reimpressió), p. 30.

31. ACV (= Arxiu Capítular de Vic), Secretaria, vol. XXII, f. 1v.

En aquell moment l'ardiaca era, des de 1789, Josep Sala, que havia estat arxiver fins al 1798, i els dos arxivers elegits o reelegits anualment pel Capítol eren el canonge Antoni Pastoret, que fou arxiver de 1805 a 1809, i Pere Magnet, canonge lectoral des de 1786, que fou arxiver alhora de 1805 a 1807.³² Però qui més coneixia l'arxiu era mossèn Domènec Jaumar (Castellterçol, 1744 – Vic, 1812), oficial de l'arxiu des del 1784,³³ esmentat en la carta enviada per Villanueva al canonge Ripoll el 9 de gener de 1816: «*desearía saber si viven los Señores Sala, Rocafiguera, Magnet y Pastoret, y el incomparable Mosén Domingo*». Es referia a l'ardiaca Sala, als canonges Pastoret i Magnet i a mossèn Domènec Jaumar. Pel que fa a l'altra persona esmentada, s'ha d'identificar amb Josep de Rocafiguera, que era el degà del Capítol des de 1805 i havia estat arxiver, junt amb Pastoret, de 1800 a 1804.³⁴ Cal deduir que tots ells, junt amb el bisbe Veyan i el canonge Ripoll, foren els eclesiàstics que més tracte mantingueren amb el pare Villanueva durant els seus sojorns a Vic, a part dels frares del convent vigatà de Sant Domènec, on devia posar.

Resultat de les recerques de Villanueva en els arxius eclesiàstics vigatans fou un «Catálogo de los Obispos Ausonenses después de los Árabes», amb els noms dels bisbes i les dates dels pontificats respectius, el qual, segons el canonge Ripoll, formà el 1805.³⁵ Villanueva devia lliurar aquest catàleg al bisbe a les acaballes de desembre de 1805 o durant el mes de gener de 1806, en acabar la seva primera estada a Vic. A la vista del catàleg esmentat i de les dades biogràfiques dels prelats redactades per al *Viage literario*, incloses les dels bisbes d'època visigòtica, el bisbe Veyan resolgué col·locar en el saló de sínodes del Palau Episcopal els retrats dels seus setanta-cinc predecessors, tots ells amb la inscripció llatina corresponent, redactada per ell mateix, tal com es poden veure encara avui en el saló esmentat.³⁶ En una carta que Villanueva envià al bisbe Veyan des de Roda d'Isàvena el 4 d'agost de 1806, li deia: «*Celebro que esté ya adelantado el proyecto de la Galería de obispos Ausonenses. Gran gusto tendré en añadir esto al artículo de V. S. I. Las inscripciones tienen toda la gravedad y concisión que se requiere. (...) En fin Dios de a V. S. I. muchísima salud para completar este y otros útiles proyectos, y para que yo lo pueda ver, que sí confío, antes de las próximas navidades. Gran gusto tendré en leer el Catálogo pintado, antes que la pereza de los de Madrid permita leerle impreso*».³⁷

32. ACV, Secretaria, armari 57, volums 75 i 76 (actes del Capítol). Villanueva adreçà una carta a Antoni de Pastoret, datada a la Seu d'Urgell el 25 de març de 1806 i conservada a l'ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 29, f. 73-74. CONILL, Antoni. *Obituari dels bisbes i canonges de la catedral de Vic (Segles XVII, XVIII, XIX i XX)*. Vic: multicopiat, 1992. Sobre Pere Magnet, vegeu ROVIÓ, Ignasi. *Diccionari de filòsofs, teòlegs i mestres del Seminari de Vic (1749-1968)*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 2000, p. 199.

33. ROCAFIGUERA, Francesc de. «Jaumar, Domènec». A: CORTS, R. (dir.). *Diccionari d'història eclesiàstica...*, op. cit., volum III, p. 417.

34. ACV, armari 57, vol. 75 (Llibre de Secretaria XXI).

35. A l'ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 67, p. 73-76, es conserva una còpia feta el 1813 pel canonge Ripoll amb el títol següent: «Catálogo de los Obispos Ausonenses después de los Árabes, formado por el P. Fr. Jayme Villanueva Religioso Dominicano en 1805 y dispuesto en esta forma por el Canónigo Archivero Dn. Jayme Ripoll en 1813».

36. A l'ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 67, p. 81-90, hi ha copiades les inscripcions sota el títol següent: «Inscripciones que mandó poner el actual Illmo. Prelado al pié de los retratos de la Sala Sinodal».

37. CUNILL, «Cartes inèdites del P. Villanueva», op. cit., vol. II, p. 104.

És probable que Villanueva pogués complir el seu desig d'arribar a Vic abans de les festes de Nadal de 1806, tal com havia anunciat en la seva carta, i hi era encara per Reis de 1807. Ho prova una carta que el bisbe Veyan envià el 5 de gener de 1807 a Fèlix Raval, secretari del Capítol de Girona: «*Tengo aquí en Palacio al P. Presentado F. Jayme Villanueva, dominico, que habiendo estado aquí el año pasado por este tiempo a recoger noticias y documentos para escribir historia eclesiástica ha publicado ya quatro tomitos, y en los siguientes piensa extenderse más*».³⁸

Devia ser en aquesta ocasió que Villanueva pogué veure els retrats dels bisbes en el saló de sínodes, tal com deixà escrit en la biografia del bisbe Veyan que inclogué en el *Viage literario*: «*He tenido la complacencia de ver mi catálogo de obispos, pintado antes que impreso. Porque luego que este prelado leyó mi trabajo sobre el escopologio antiguo y moderno, resolvió adornar con los retratos de medio cuerpo de sus antecesores el salón de sínodos dispuesto para ello con buena proporción, ordenando por sí mismo los epígrafes latinos de cada uno de ellos. Las pinturas son decentes, obra de Mariano Colomer y Luciano Romeu, naturales y vecinos de Vique*».³⁹ La galeria devia ser encara incompleta perquè sembla impossible que en només una desena de mesos Marià Colomer i Parés (Vic, 1743-1831)⁴⁰ i Lluçia Romeu i Quingles (Vic, 1761-1846)⁴¹ haguessin pintat, encara que fos amb ajudants, els setanta-cinc retrats, als quals s'afegí encara el retrat del propi bisbe Veyan. Dels mots «*Tengo aquí en Palacio*» sembla poder-se deduir que durant aquesta segona estada de Villanueva a Vic el bisbe volgué allotjar-lo al Palau Episcopal.

Els «*cuatro tomitos*» esmentats pel bisbe Veyan eren en realitat cinc, els primers del *Viage literario*, dedicats als bisbats de València, Sogorb i Tortosa i editats a Madrid del 1803 al 1806, els quals es publicaren sota el nom del seu germà Joaquim Llorenç, que havia rebut l'encàrrec del ministre Pedro Ceballos. Els toms del 6 al 8, redactats els anys 1806 i 1807 i dedicats al Bisbat de Vic, no foren publicats fins al 1821. En fou causa principal la Guerra del Francès, primer (1808-1814), i la persecució soferta durant l'etapa absolutista de Ferran VII, després (1814-1820), en les circumstàncies que ja he apuntat anteriorment.

Pel que fa a les trifulgues passades pel bisbe Veyan durant els anys de la guerra, el 1821 Villanueva les deixà insinuades a l'escopologi: «*Lo que en esta ocasión padeció la ciudad de Vique, y lo que por ella y por el alivio de sus vecinos hizo este verdadero pastor en las dos veces que la subyugaron los franceses, él mismo a instancias mías me lo refirió en dos cartas muy largas que me escribió en los años 1809 y 1812*». Sortosament s'ha conservat, editat i comentat el text de la carta de 1809, al qual remeto el lector interessat.⁴²

38. PLADEVALL, *La Il·lustració a Vic...*, op. cit., p. 234-235.

39. VILLANUEVA, *Viage literario...*, op. cit., tom 7, p. 126-127.

40. ORDEIG, Ramon. «El pintor Marià Colomer i Parés (Vic, 1743-1831)». *Ausa* [Vic], vol. XXI, núm. 154 (2004), p. 479-493. SADURNÍ, Antoni. *Diccionari d'artistes vigatans (1750-1950)*. Vic: Publicacions Col·legi Sant Miquel dels Sants, 2008, p. 22.

41. SADURNÍ, *Diccionari d'artistes vigatans...*, op. cit., p. 27.

42. JUNYENT, Eduard. «El obispo Veyán y la ocupación francesa de Vich en 1809». *Ausa* [Vic], vol. VI, núm. 68 (1971), p. 265-279.

La relació amb el canonge Ripoll

El pare Villanueva conegué el canonge Jaume Ripoll a finals de 1805, en ocasió del seu primer viatge a Vic. Ripoll era canonge de la catedral vigatana des del 2 de maig de 1800,⁴³ havia rebut l'ordenació sacerdotal el 28 de febrer de 1801⁴⁴ i havia estat arxiver del Capítol durant una anyada, junt amb el canonge Pastoret, des del 23 de maig de 1804 fins a la Pentecosta de 1805.⁴⁵ A finals de 1805 el canonge Ripoll tenia 30 anys, deu menys que el frare valencià. No havia publicat res encara, però el fet d'haver estat canonge arxiver del Capítol de Vic durant un any el posà en relació amb Villanueva.

La primera carta de Villanueva al canonge Ripoll, arxiver de nou des de 1812, era en resposta a la carta que aquest li havia escrit el 18 de desembre de 1815: «*He recibido su estimada de Vm. de 18 de Diciembre último*» (Carta 2-I). El canonge Ripoll, com a contribució als toms del *Viage literario* corresponents al Bisbat de Vic, que tan trigaven a ser publicats, envià a Villanueva el seu primer opuscle, imprès el 1814 a Vic, en la tipografia d'Ignasi Valls. Es tractava de l'opuscle titulat *Charta ultima voluntatis a divo Bernardo Calvonio*, en el qual hi ha transcrit el text del memorial testamentari de sant Bernat Calbó, de l'any 1243, sense cap comentari. Villanueva inclogué la notícia en la biografia del sant bisbe que publicà en el tom 7 del *Viage literario* i reedità el text enviat per Ripoll en l'apèndix V del mateix tom.⁴⁶ Hi deixà ben clara l'autoria de la transcripció: «*Este instrumento que es por muchos títulos precioso, lo imprimió posteriormente el canónigo de esta iglesia D. Jaime Ripoll. Y de él es la copia que va en el apend. n. V*» (p. 30).

És probable que fos per la tramesa de l'opuscle que Villanueva li deia en la mateixa carta: «*y supuesto que para mi no hay mejor comida que la de esos monumentos antiguos, puede Vm. (y en ello me hará un favor singular) enviarme los que crea que puedan contribuir a perfeccionar lo escrito sobre esa Iglesia, señaladamente su precioso Episcopologio*».

Ripoll devia haver manifestat en la seva carta el seu desacord amb l'exclusió del bisbe Radulf de l'episcopologi vigatà, una exclusió ben patent en la sèrie de retrats del saló de sínodes basada en l'episcopologi que Villanueva havia presentat al bisbe Veyan. El pare Enrique Flórez, en l'episcopologi vigatà que havia inclòs en el volum 28 de l'obra titulada *España Sagrada*, publicat a Madrid el 1774, havia fixat l'existència d'un bisbe anomenat Radulf entre els bisbes Guadamir i Ató.⁴⁷ Villanueva, però, l'excloué del seu episcopologi amb l'argument que no havia estat bisbe de Vic sinó d'Urgell,⁴⁸ cosa que després la historiografia ha ratificat plenament.⁴⁹

Villanueva argumentà l'exclusió del bisbe Radulf en el foli que adjuntà a la carta enviada al canonge, en la qual parla de: «*los adjuntos apuntes de mi episcopologio; el qual tube el honor que examinase S. S. I., y sin duda creyó sólidas mis conjeturas, quando excluyó también a dicho obispo del catálogo pintado*» (Carta 2-I). Es tracta dels apunts que he transcrit en la primera part, encapçalats pel títol «*obispos Ausonenses*» (Carta 2-II). En aquests apunts Villanueva copià bona part del capítol que sobre el bisbe Radulf tenia redactat en el seu «*Catálogo*» dels bisbes de Vic i que no podria publicar fins al 1821 en el tom 6 del *Viage literario* amb el mateix títol: «*RADULFO excluido del catálogo de los obispos Ausonenses*».⁵⁰

Jaume Ripoll copià sis documents de l'Arxiu Capítol de Vic referents al bisbe Radulf en uns fulls manuscrits que titulà «*Noticias del obispo Rodulfo o Radulfo*».⁵¹ Obtingué, a més, que fra Roc d'Olzinelles li trametés l'inventari de les «*Escrituras del obispo Radulfo y del conde Armengol hijo de Suñer*» existents al monestir de Ripoll.⁵² També completà l'episcopologi manuscrit que havia preparat Domènec Jaumar i hi afegí el bisbe «*Radulfo o Rodulfo*» després del bisbe Jordi i abans del bisbe Guadamir amb l'argument següent: «*A este Radulfo le coloca Flórez en la pag. 90 después de Guadamiro, pero si es cierto que este en 945 era arcediano y que como tal firmó en la escritura de dedicación del monasterio de S. Cecilia en dicho año, siendo electo obispo en 949, como lo asegura el P. Villanueva en el catálogo, debe colocarse antes de Guadamiro*». Però més avall, en comprovar algunes dates en què actuava el bisbe Radulf, escriví: «*Este obispo Rodulfo sería el de Urgel*».⁵³ És probable que aquesta conclusió fos conseqüència de l'intercanvi de criteris sobre aquesta qüestió historiogràfica que havia mantingut amb el pare Villanueva.

* * *

Les tres cartes transcrites i comentades aquí no són pas les úniques cartes del pare Jaume Villanueva que es conserven en la Col·lecció Ripoll de l'Arxiu Capítol de Vic. En el mateix volum 29 n'hi ha dinou més: una enviada al canonge Pastoret des de la Seu d'Urgell el 25 de març de 1806, una altra adreçada a Francesc Mirambell des de Lleida el 27 d'agost de 1806 i disset cartes més enviades al canonge Jaume Ripoll des de València entre els anys 1819 i 1821.⁵⁴ A més d'aquestes, en el volum 63 hi ha còpies de tres cartes enviades per Mirambell a Villanueva els anys 1806 i 1807.⁵⁵ Totes elles mereixen ser publicades i comentades. De moment m'he limitat a donar-ne un tast amb les tres cartes de 1816.

43. ACV, armari 57, vol. 75.

44. AEV (= Arxiu Episcopal de Vic), llig. 50, núm. 1.

45. ACV, armari 57, vol. 75.

46. Reeditat també per JUNYENT, Eduard. *Diplomatari de sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus, bisbe de Vich*. Reus: Asociación de Estudios Reusenses, 1956, núm. 250, p. 152-154.

47. FLÓREZ, Enrique. *España Sagrada. Tomo XXVIII. Contiene el estado antiguo de la Iglesia Ausonense, hoy Vique*. Madrid: Impr. d'A. de Sancha, 1774, p. 90-92.

48. VILLANUEVA, *Viage literario...*, op. cit., tom 6, p. 147-152, i tom 10, p. 96-100.

49. ROVIRA, «Un bisbe d'Urgell del segle X: Radulf», op. cit., p. 167-184.

50. VILLANUEVA, *Viage literario...*, op. cit., tom 6, p. 147-152.

51. ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 73, p. 7-20.

52. ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 17, núm. 15, f. 29-30.

53. ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 67, p. 119.

54. ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 29, f. 73-74 (carta a Pastoret), f. 85-120 (cartes de 1819-1821 a Ripoll) i núm. 42 (carta a Mirambell).

55. ACV, Col·lecció Ripoll, vol. 63, p. 449-459 i 465-471.

